

הסדרת תהליך כניסת מטפלים חיצוניים לבית חולים דצמבר 2016 – כנס ענבל לניהול סיכונים ברפואה

עו"ד ליאת קיסר-גרשט

א. מבוא

בשנים האחרונות רבו המקרים בהם מתבקשת כניסתו של גורם מטפל חיצוני למוסד רפואי ע"י המטופל/ משפחתו – לשם מתן חוות דעת שנייה, ולעתים אף כפונקציה טיפולית נוספת כדוגמת פיזיותרפיה או אף רפואה משלימה.

יוזכר, כי בהתאם לסעיף 7 לחוק זכויות החולה "מטופל זכאי להשיג מיוזמתו **דעה נוספת** לעניין הטיפול בו; **המטפל והמוסד הרפואי יסייעו למטופל** בכל הדרוש למימוש זכות זו". עם זאת, להכנסתו של גורם חיצוני לצרכי **מתן טיפול** ישנה השלכה משמעותית על ההתנהלות במוסד הרפואי, על שלום המטופלים ופרטיותם וכן בהיבט הכיסוי הביטוחי – ועל כן להלן.

מהו טיפול:

בהתאם לסעיף 2 לחוק **זכויות החולה**, "טיפול רפואי" – לרבות פעולות איבחון רפואי, טיפול רפואי מונע, טיפול פסיכולוגי או טיפול סיעודי.

מיהו מטפל:

הגדרת "מטפל" על פי סעיף 2 לחוק **זכויות החולה**: "רופא, רופא שיניים, סטז'ר, אח או אחות, מיילדת, פסיכולוג, מרפא בעיסוק, פיזיותרפיסט, קלינאי תקשורת, תזונאי-דיאטן, קרימינולוג קליני, פודיאטר, פודיאטר מנתח, כירורקט, וכן כל בעל מקצוע שהכיר בו המנהל הכללי, בהודעה ברשומות, כמטפל בשירותי הבריאות"¹.

מסמך זה ירחיב לגבי רצון מטופל² לקבל טיפול ממטפל (חיצוני) – שאינו חלק מצוות המרכז הרפואי (כהגדרתו לעיל, בין כתלי בית החולים בו מאושפז המטופל³.

בכל הנוגע לגורמים שאינם מוגדרים כמטפלים לפי חוק ז' החולה, ומתבקשת כניסתם לצרכי ביצוע פעולה כלשהי בגופו של מטופל מאושפז – ראו התייחסות קצרה בסימומו של מסמך זה.

ב. כללי

על הצוות המטפל במרכז הרפואי לנהוג **בהתאם להוראות חוק זכויות החולה**, ולשמור על הנחיותיו (הסכמה, שמירת סודיות, תיעוד ברשומה וכן הלאה), גם שעה שמטפל חיצוני מעורב בתמונה.

מעבר לכך, יש לבחון כל מקרה לגופו בהתאם לנסיבותיו, מצבו של המטופל, אופי המחלקה, מהות הטיפול המבוקש וכיו"ב.

מטבע הדברים, כאשר מדובר **במתן טיפול** (להבדיל ממתן חו"ד נוספת) – הכללים מחמירים, ורף הדרישה מהמטפל החיצוני עולה.

ג. הסמכה מקצועית וסטטוס ביטוחי⁴

מומלץ שהסכמת מוסד רפואי להכנסת מטפל חיצוני תהא מושתתת על קבלת **אישור מהמטפל המוכיחה את הכשרתו**.

עם פניית המטופל בבקשה להכנסת מטפל חיצוני, תובהר לו ע"י הצוות המטפל חשיבותה של הבאת מטפל מקצועי ומוסמך, על כל המשתמע מכך, ויומלץ לו לוודא שלמטפל הנ"ל ישנו כיסוי ביטוחי (פוליסה) משלו, במסגרתו יכוסו נזקים שעלולים חלילה להיגרם למטופל תו"כ הטיפול.

¹ רשימה זו תוקנה והורחבה ע"י חוק **הסדרת העיסוק במקצועות הבריאות**, התשס"ח-2008

² המדובר במטופל בגיר, כשיר וצלול, שלא מונה לו אפוטרופוס (במקרה שיש מינוי אפוטרופוס – הרי שייכנס לנעלי המטופל).

³ לא נתייחס במסגרת מסמך זה לסיטואציה בה מטופל מכניס גורם מטפל חיצוני בהיחבא, ללא ידיעת הצוות.

⁴ מומלץ כי קיומן של תעודות הסמכה ופוליסת ביטוח יהוו **תנאי סף** לאישור כניסתו של מטפל חיצוני.

מומלץ להכין טופס מובנה על גביו יפרט המטפל החיצוני את פרטיו האישיים, ואשר יכלול: שם, ת.ז., כתובת, טלפון, תחום העיסוק, ותק מקצועי, שם חברת הביטוח בה הוא מבוסס, מועד הביטוח, ופרטים על היקף הכיסוי. **לנוחותכם מצ"ב נוסח מוצע לטופס כאמור.** כמו כן, רצוי לצרף העתקים מתעודות ההכשרה ופוליסת הביטוח לתיקו של המטופל.

למען הסר ספק יובהר, **כי אין כל כיסוי ביטוחי בענבל למטפל חיצוני, שמובא לביה"ח לבקשת המטופל/ משפחתו.**

מעבר לכך יש להבהיר, כי למוסד הרפואי שהתיר כניסתו של מטפל חיצוני קיימת אחריות, בכל הנוגע לוודא סוגיית הכיסוי הביטוחי – ר' פסיקת בית המשפט העליון בנושא:

פסיקה

ביום 21.07.2016 ניתן פסק דינו של בית המשפט העליון ע"א 8146/13 ד"ר ס. ג'ושה נגד בית החולים אלדג'אני. ביהמ"ש העליון פסק –

על מוסד רפואי לוודא כי גורם מטפל הנכנס בשעריו (בין הם משמש כעובד המוסד ובין אם לאו) מכוסה מבחינה ביטוחית.

למוסד רפואי קיימת אחריות ביחס לכל הפרוצדורות המתנהלות בדל"ת אמותיו. הוא צריך להתוות את הנהלים הרפואיים והמנהליים, ואינו יכול להתנער כליל מאחריות זו; וכך גם בהקשר של הסדרת ביטוח אחריות מקצועית.

ביהמ"ש העליון קבע, כי בית חולים שאינו עומד בחובתו זו לוודא קיומו של כיסוי ביטוחי עבור מי שפועל תחת מטרייתו, התעסוקתית או הפיזית – מתרשל, הן כלפי הרופאים המטפלים והן כלפי המטופלים ובני משפחותיהם.

אחריות מסוימת מוטלת גם על הגורם המטפל – נפסק כי מצופה מרופא סביר ואחראי, שמתנייד בין מתכונות העסקה שונות, לוודא שמתקיימים התנאים הכלכליים הבסיסיים לפעולותיו בבית החולים, או בכל מוסד אחר שבו הוא פועל.

ד. אישור מתן הטיפול והצהרת המטפל החיצוני

כל עוד המטופל מאושפז, שמירת והבטחת שלומו הפיזי והנפשי היא באחריות המוסד הרפואי.

מומלץ, כי מטפל חיצוני יורשה לתת טיפול רק לאחר שמרכיבי הטיפול הוצגו בפני מנהל המחלקה, או מי מטעמו שהוסמך לכך, וכי תישמר למנהל הזכות לסרב או לאשר באופן חלקי את מתן הטיפול הנ"ל.

בנוסף, מומלץ לקבוע מראש גורם רפואי אשר בסמכותו לתת אישור נקודתי למתן הטיפול בכל פעם מחדש, בהתחשב במצב המטופל באותה נקודת זמן, הטיפול שקיבל (תרופתי או אחר) וכיו"ב. כמו כן, יש לבצע "תיאום ציפיות" מול המטפל החיצוני, ולעמוד על קבלת התחייבותו לביצוע הטיפול בתאום עם מנהל המחלקה; לדאוג לכיסוי ביטוחי⁵ וכיו"ב.

עוד יש להבהיר למטפל החיצוני, כי הוא מנוע מליצור מצג שווא כלפי מטופלים אחרים/ בני משפחותיהם, כאילו הוא חלק מצוות המרכז הרפואי, וכי אינו מורשה לפנות ולהציע שירותיו לכל גורם למעט המטופל שהזמינו.

בנוסף, יש להבהיר למטפל כי אינו מורשה לתעד ישירות ברשומה הרפואית של המטופל.

אנו ממליצים כי המטפל החיצוני יידרש להעביר למנהל המחלקה מסמך בכתב, בו יוצגו פרטי הטיפול המתוכנן, על כל רכיביו, לרבות תופעות הלוואי הפוטנציאליות. כמו כן, מומלץ שהמסמך יכלול הצהרה של המטפל, כי מידע זה מהווה את מלוא הפרטים הרלבנטיים לטיפול, וכי הוא נוטל אחריות בלעדית על מתן הטיפול, מהלכו ותוצאותיו.

על המרכז הרפואי (בכפוף להסכמת המטופל) ליידע את המטפל החיצוני במידע רלוונטי/ שינוי במצבו, שיש לו נגיעה לטיפול המתוכנן.

עוד יש לדרוש מהמטפל החיצוני להתחייב כי יעדכן את הצוות הרפואי מידית על כל שינוי או תגובה חריגה של המטופל לטיפול שבוצע, וכי ישתף פעולה עם הצוות הרפואי ככל שיידרש לצורך הבטחת שלומו וביטוחותו של המטופל, לרבות הפסקתו המידית של הטיפול במקרה של תגובה כאמור.

⁵ כמפורט לעיל- פרק ג' למסמך זה.

לשם הנוחות, מוצע להכין לצורך האמור טופס מובנה, אשר יקל על מילוי הפרטים הדרושים על ידי המטפל החיצוני. את המסמך המוזכר לעיל יש, כמובן, לצרף לרשומה הרפואית של המטופל. **לנוחותכם מצ"ב נוסח מוצע לטופס כאמור.**

על אף האמור, והואיל ומרכיבי הטיפול מוצגים בפני מנהל המחלקה, אשר רשאי לסרב או לאשר את ביצועו⁶, יש לזכור כי **אין בהצהרת המטפל החיצוני על נטילת אחריות לטיפול כדי לפטור את בית החולים לחלוטין מכל אחריות על טיפול זה.**

ה. הסכמה מדעת ותיעודה

במרבית המקרים, כאמור, מתן טיפול ע"י גורם חיצוני הינו פועל יוצא של יוזמת המטופל. עם זאת, אין בכך כדי לפטור את הצוות במרכז הרפואי מקיום שיחה עם המטופל בנוגע לבקשתו זו, טרם ביצוע הטיפול:

מומלץ לברר מול המטופל מדוע הוא מעוניין במטפל חיצוני, וככל הניתן להציע לו שירותים מקבילים הקיימים במסגרת ביה"ח עצמו, הניתנים ע"י צוות המרכז. יש להדגיש בפני המטופל את **החשיבות בעדכון של צוות בית החולים** בכל סימפטום/ תופעה שיופיעו במהלך או לאחר הטיפול, וכן לא ליטול תרופה או תוסף ללא אישור הצוות הרפואי, מחשש לנזק/ אי התאמה לטיפול הניתן לו במחלקה.

מומלץ להחתים את המטופל על טופס בקשה למתן טיפול רפואי ע"י גורם חיצוני, לו נמליץ להוסיף פיסקה המאשרת את מתן ההסבר האמור על ידי הצוות הרפואי. **לנוחותכם מצ"ב נוסח מוצע לטופס כאמור.**

לחילופין – יש **לתעד** מידע זה + ההסבר שניתן בצורה מלאה ברשומה הרפואית, ע"י צוות המחלקה.

יצוין, כי בדומה לאשר נאמר בנוגע להצהרת מטפל, גם הצהרת מטופל לפיה לבית החולים לא תהא כל אחריות בנוגע למטפל ו/או לטיפול ולתוצאותיו, אינה צפויה לפטור את בית החולים באופן מלא מאחריות לטיפול.

עוד בהקשר זה של הסכמה מדעת: ראוי להבהיר למטפל החיצוני כי בנוסף לתיאום מול הצוות, עליו לעדכן את המטופל קודם לביצוע הטיפול, בפרטי הטיפול הצפוי, רכיביו, השלכותיו, ותופעות הלוואי העשויות לנבוע ממנו (מומלץ כי בשיחה יהיה נוכח איש צוות מטפל מבית החולים – ככל שאכן נכח בשיחה, עליו לתעד ברשומה).

ו. מעקב אחר המטופל לאחר הטיפול

יש להנחות את הצוות במחלקה לתעד את עצם הגעתו של המטפל החיצוני (לרבות ציון שעת הגעה ושעת עזיבה) ואת מתן הטיפול.

בנוסף, אנו ממליצים להנחות את הצוות הרפואי במחלקה לקיים השגחה על המטופל, בהתאם לאופי הטיפול שניתן לו, וכמתבקש מהסיטואציה.

ז. שמירה על פעילות תקינה ושגרתית של המחלקה

הואיל והטיפול ניתן במסגרת בית החולים, יש להבטיח כי אין בטיפול כדי לפגוע בפרטיותם וברווחתם של המטופלים האחרים. יש להבהיר למטפל החיצוני ולמטופל שהזמינו, כי כל אימת שביה"ח סבור שאלו נפגעים מהטיפול – הצוות יהיה רשאי להפסיק את הטיפול, לעכבו, או לתת כל הנחיה אחרת כפי שימצא לנכון.

בכל מקרה של מחלוקת ואי הסכמה, נמליץ כי שיקול הדעת הסופי יהיה של נציג המוסד הרפואי שהוסמך לכך, לאחר שקילת המצב ונסיבותיו.

⁶ ובהינתן היכרותו עם המטופל, מצבו, הטיפול התרופתי שמקבל במחלקה, נסיבות הסיטואציה וכד' – אשר בהתבסס עליהם הפעיל שיקול דעתו ואישר מתן הטיפול החיצוני.

התייחסות לגורמים שאינם מוגדרים כמטפלים לפי חוק זכויות החולה, ומתבקשת כניסתם לצרכי ביצוע פעולה כלשהי בגופו של מטופל מאושפז

בהעדר חקיקה מנחה בתחומי טיפול "משלימים" שונים, אשר מסדירה את העיסוק בתחום ומגדירה כישורים והסמכה נדרשים, תחום זה עודו נטול בקרה אמיתית, וזמין, לצערנו, גם לשרלטנים מסוגים שונים.

בהתחשב באמור, יש לנקוט משנה זהירות בכל הנוגע למתן אישור כניסה לגורם חיצוני שאינו מוגדר כ"מטפל" בחוק זכויות החולה לתחומי בית החולים, ובמידת האפשר, מומלץ להציע למטופל להסתייע במרכז רפואה משולבת/ משלימה (אם קיים בבית החולים), ואשר מציע מגוון טיפולים מעולם זה, והכל בהתאם להוראות חוק זכויות החולה.

תיאורטית, לאור אוטונומיית המטופל, יוכל הוא לעמוד על רצונו לקבלת טיפול מגורם שאינו מוסמך/ מאושר פורמלית, ואולם יכול המוסד הרפואי למנוע מתן טיפול זה בין כתלי בית החולים במידה והוא מעריך כי קיים סיכון כלשהו לשלום מטופל או להתנהלות תקינה של המוסד. מומלץ כי יוחתם על טופס מובנה בהקשר זה, המפרט גם את המידע שנמסר לו ע"י הצוות.

לנוחותכם מצ"ב נוסח מוצע לטופס כאמור.

הסמכה מקצועית וסטטוס ביטוחי

כאמור, טרם הועברה חקיקה המגדירה את טיב ההכשרה או הרישיון הנדרשים ממטפל לצורך עיסוק בתחום הטיפולי אותו הוא מציע⁷. כך גם לא קיימת חובה על גורמים אלו לרכוש ביטוח מקצועי בגין עיסוקם. לפיכך, במקרים כגון אלו, שאלת קיומו של כיסוי ביטוחי מוטלת בספק⁸.

מעקב אחר שינויים חקיקתיים

לאור הפופולריות הרבה של התחום, וריבוי העוסקים בו (והמבקשים טיפול במסגרתו), יכול כי הנושא, גם אם לא במלואו, יזכה בעתיד להסדרה פורמאלית. הסדרה ממין זה ודאי תחייב את בית החולים בעדכון נהליו בכל הנוגע לסוגיית הרפואה המשלימה בכלל, ואישור כניסתם של גורמים "מטפלים" חיצוניים בפרט.

להרחבה ראו נספח 1 לחוזר מינהל רפואה 28/2013 "טיפול בגוף האדם למטרה שאינה רפואית ע"י צוות רפואי", שכותרתו: "דגשים לנותן הטיפול, שאינו מוגדר כמטפל רפואי, לפעולה בגוף האדם" (מתייחס לפעולה בסביבה פרטית, מתוך לכתלי מרכז רפואי), וכן נספח 2: "דגשים לציבור הרחב בבחירת נותן טיפול בפעולה שאינה למטרה רפואית" (כנ"ל).

⁷ להרחבה ניתן לעיין בפרסום של מרכז המחקר והמדע של הכנסת (פברואר 2010) סקירה משווה בנושא "הסדרת מקצועות הרפואה האלטרנטיבית", לרבות התייחסות לניסיונות ההסדרה המקצועית של התחום בארץ (הצעות חוק, ועדות ממשלתיות; דו"ח מבקר המדינה; דיונים במסגרת המל"ג).

⁸ יובהר כי אין הכוונה לצוות מרכזי רפואה "משולבת" / משלימה בתוך המרכזים הרפואיים, המבוטחים כעובדי המוסד.

נוסח מוצע: טופס הצהרת גורם מטפל חיצוני

*** מטפל – כהגדרתו בחוק זכויות החולה**

לוגו המרכז הרפואי

פרטים אישיים:

שם: _____
 ת.ז.: _____
 כתובת: _____
 טלפון: _____

הכשרה מקצועית:

תחום עיסוק: _____
 תעודת הסמכה: _____
 ותק מקצועי: _____

כיסוי ביטוחי:

חב' ביטוח: _____
 תוקף: _____
 היקף כיסוי: _____
 *** מצ"ב העתקי תעודת ההסמכה + פוליסת ביטוח.

אני מצהיר כי נתבקשתי לתת טיפול כמתואר להלן ע"י _____ [פרטי המטופל]. שוחחתי עם המטופל תוך מתן מידע והסברים רלוונטיים אודות הטיפול המתוכנן, וקיבלתי הסכמתו.

אני מצהיר כי יש לי הכישרים המקצועיים התאימים לביצוע הטיפול המבוקש. אני מצהיר כי מסרתי את מלוא הפרטים הרלוונטיים לצוות המטפל במחלקה, וכי הטיפול על כל רכיביו תואם מול מנהל המחלקה או נציגו _____, וקיבל אישורו.

אני מתחייב לעדכן את הגורמים המטפלים במחלקה מיידית על כל תגובה חריגה של המטופל לטיפול שניתן על ידי, וכי אשתף פעולה עם הצוות ככל שיידרש להבטחת שלומו ובריאותו של המטופל, לרבות הפסקתו המיידית של הטיפול במקרה של תגובה כאמור.

אני מתחייב לתעד את כל מהלך הטיפול במסמך ייעודי, אשר יצורף לתיק המטופל. הובהר לי כי אינני מורשה לתעד ישירות ברשומה הרפואית של המטופל.

אני מצהיר כי האחריות הבלעדית למתן הטיפול ולתוצאותיו חלה עלי, וכי אין למרכז הרפואי כל אחריות בנוגע לכך.

אני מצהיר כי יש לי פוליסת ביטוח המכסה את אחריותי המקצועית בכל הנוגע למתן הטיפול המתואר להלן, וכי אני האחראי הבלעדי בכל מקרה של תלונה/ תביעה בעקבות טיפול זה.

אני מתחייב שלא לפנות למטופלים/ בני משפחה במרכז הרפואי ולשווק את שירותי המקצועיים.

מהות הטיפול:

סיכונים ותופעות לוואי אפשריים:

_____ תאריך
 _____ חתימת הגורם החיצוני

המסמך נמסר לנציג המחלקה _____

נוסח מוצע: טופס הצהרת מטופל I

לוגו המרכז הרפואי

* מטפל – כהגדרתו בחוק זכויות החולה

לכבוד המרכז הרפואי _____
 מחלקה _____

בקשה לקבלת טיפול מגורם מטפל חיצוני

פרטי המטופל:

שם: _____
 ת.ז.: _____
 מחלקה מאשפזת: _____

אני פונה בבקשה לאשר כניסתו של **גורם מטפל חיצוני** כמפורט להלן:

פרטים אישיים:

שם: _____
 ת.ז.: _____
 כתובת: _____
 טלפון: _____

הכשרה מקצועית:

תחום עיסוק: _____
 מהות הטיפול המבוקש: _____

אני מצהיר כי הטיפול הוא לבקשתי, בהסכמתי, במימוני ותחת אחריותי המלאה, וכי ברור לי שלמרכז הרפואי אין ולא תהיה כל אחריות בנוגע למטפל החיצוני, לטיפול ו/או למהלכו ותוצאותיו.

אני מצהיר כי הובהרה לי החשיבות בעדכון צוות המחלקה בכל סימפטום/ כאב/ תופעה חריגה וכיו"ב, שיופיעו במהלך או לאחר הטיפול, וכן לא ליטול תרופה או תוסף ללא אישור הצוות, מחשש לנזק/ אי התאמה לטיפול הניתן לי במסגרת אשפוזי.

אני מצהיר כי הובהרה לי החשיבות בקיום כיסוי ביטוחי למטפל החיצוני.

_____ חתימת נציג המחלקה

_____ חתימת המטופל

_____ תאריך

נוסח מוצע: טופס הצהרת מטופל II

לוגו המרכז הרפואי

לכבוד המרכז הרפואי _____
 מחלקה _____

בקשה לקבלת טיפול מגורם חיצוני שאינו מוגדר כ"מטפל" בחוק זכויות החולה

פרטי המטופל:

שם: _____
 ת.ז.: _____
 מחלקה מאשפזת: _____

אני פונה בבקשה לאשר כניסתו של **גורם חיצוני שאינו מוגדר "מטפל"** בחוק זכויות החולה, לשם ביצוע פעולה בגופי כמפורט להלן:

פרטים אישיים:

שם: _____
 ת.ז.: _____
 כתובת: _____
 טלפון: _____

הכשרה מקצועית:

תחום עיסוק: _____
 מהות הטיפול המבוקש: _____

יש לסמן בהתאמה:

- אני מצהיר כי הובהרה לי עובדת אי הגדרתו של הגורם החיצוני שפרטיו לעיל כ"מטפל" במסגרת חוק זכויות החולה.
- אני מצהיר כי הוצעו לי טיפולים חלופיים/ מקבילים הניתנים ע"י אנשי צוות של המרכז הרפואי, אך עומד על רצוני לקבלת היתר לכניסתו של הגורם החיצוני שפרטיו לעיל אני מצהיר כי הובהר לי ע"י נציגי המרכז הרפואי כי אין ביכולתם להתחייב באשר לעילות הטיפול שיינתן ע"י הגורם החיצוני, איכותו או השלכותיו.
- אני מצהיר כי הטיפול יינתן בהסכמתי, במימוני ותחת אחריותי המלאה, וכי ברור לי שלמרכז הרפואי אין ולא תהיה כל אחריות בנוגע למטפל, לטיפול ו/או למהלכו ותוצאותיו.
- אני מצהיר כי הובהרה לי החשיבות בעדכון צוות המחלקה בכל סימפטום/ כאב/ תופעה חריגה וכיו"ב, שיופיעו במהלך או לאחר הטיפול, וכן לא ליטול תרופה או תוסף ללא אישור הצוות, מחשש לנזק/ אי התאמה לטיפול הניתן לי במסגרת אשפוזי.
- אני מצהיר כי הובהרה לי החשיבות בקיום כיסוי ביטוחי לגורם החיצוני.

_____ חתימת נציג המחלקה

_____ חתימת המטופל

_____ תאריך